

Sytuacja finansowa przedsiębiorstw mleczarskich w Polsce w latach 1994–1998¹

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza sytuacji finansowej przedsiębiorstw branży mleczarskiej w ostatnich latach. Przemysł mleczarski jest istotną gałęzią gospodarki żywnościowej w Polsce. O dużej roli tego przemysłu jako ogniwa w łańcuchu żywnościowym świadczy zarówno wysoki odsetek wydatków konsumentów na żywność przeznaczanych na zakup artykułów mleczarskich (11–17%), jak i znaczny udział produkcji mleka w produkcji towarowej rolnictwa (około 13–16%). Uzasadnione wydaje się więc bliższe zbadanie sytuacji finansowej przedsiębiorstw działających w tej ważnej dla rolników i konsumentów branży.

Cel, zakres i metody oceny

W ocenie kondycji finansowej przemysłu mleczarskiego chodziło o uzyskanie obrazu sytuacji ekonomicznej tej branży. Przeciętą sytuacją finansową w danym sektorze nie jest wynikiem przypadkowych okoliczności, ale odzwierciedla strukturę ekonomiczną przemysłu i jest wyznaczana przez łączną moc szeroko rozumianych nacisków konkurencyjnych (tzw. pięciu sił) [1]. Tak więc potrzeba oceny kondycji ekonomicznej mleczarstwa wynikała z dalszych etapów badań, których istotnym elementem będzie analiza pięciu sił według metody M.E. Portera.

Jeżeli chodzi o zakres badań, to objęto nimi grupę 15.51, według Europejskiej Klasyfikacji Działalności (przetwórstwo mleka i wyrób serów, bez produkcji lodów). Źródłem danych do badań były zasoby informacyjne Głównego

¹Artykuł przedstawia wyniki badań cząstkowych prowadzonych w ramach grantu promotorskiego KBN (nr: 5 P06J 018 17) zatytułowanego „Strategie konkurencji przodujących przedsiębiorstw w sektorze przetwórstwa mleka”.

Urzędu Statystycznego. GUS podaje liczbę ok. 500 przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON w grupie 15.51 EKD. Spośród nich ok. 400 figuruje w bazie danych obejmującej sprawozdania finansowe (których nadsyłanie jest obowiązkowe dla przedsiębiorstw posiadających osobowość prawną oraz tych, które zatrudniają powyżej 5 osób). Badaniami objęto przedsiębiorstwa nadsyłające sprawozdania do GUS. W odniesieniu do tej grupy mają one charakter badań pełnych, w których trzeba uwzględnić ryzyko popełnienia błędów nielosowych, tzn. błędów pokrycia i błędów treści. W przypadku niniejszych badań istniało duże ryzyko popełnienia błędów pokrycia – związanych z posługiwaniem się nieodpowiednim operatem populacji. Na liście mleczarni, którą się posługiwano w tych badaniach, figurowały przedsiębiorstwa, które wykazywały parametry wskazujące, że najprawdopodobniej znajdują się w stanie likwidacji². Dlatego w celu minimalizacji błędów pokrycia wyeliminowano te przedsiębiorstwa w dalszych analizach. Parametry selekcji przyjęto po konsultacji z ekspertem Krajowego Związku Spółdzielni Mleczarskich. Jej wyniki przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Przedsiębiorstwa przetwórstwa mleka w latach 1994–1998 przed selekcją i po selekcji

Wyszczególnienie	Lata				
	1994	1995	1996	1997	1998
Początkowa liczba przedsiębiorstw	417	414	419	404	402
Liczba wyeliminowanych przedsiębiorstw	58	52	62	61	65
Liczba przedsiębiorstw po selekcji	359	362	357	343	337

Źródło: GUS i obliczenia własne.

Wybrane do badań przedsiębiorstwa mleczarskie zostały poddane ocenie poprzez:

- analizę sprawozdań finansowych (bilansu i rachunku zysków i strat);
- analizę metodą wskaźnikową.

Do opracowania statystycznego i prezentacji materiału wykorzystano następujące metody opisu statystycznego [4]:

²Wiele przedsiębiorstw cechowały brak lub śladowa wartość majątku trwałego i/lub brak przychodów ze sprzedaży i/lub ujemny kapitał własny, co wskazywało na brak prowadzenia działalności operacyjnej i/lub wielokrotne, notoryczne ponoszenie olbrzymich strat. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można było przyjąć, że przedsiębiorstwa te są w stanie likwidacji. Uwzględnianie tych przedsiębiorstw w dalszej analizie zniekształciłoby obraz sytuacji funkcjonujących mleczarni.

- zestawienia tabelaryczne, w tym szeregi rozdzielcze³;
- miary statystyczne:
 - klasyczne (średnia arytmetyczna, współczynnik zmienności⁴);
 - pozycyjne (kwartyle); są one niezbędnym uzupełnieniem średniej, która w wielu przypadkach traci wartość poznawczą ze względu na silną asymetrię rozkładu;
- krzywą rozkładu, krzywą koncentracji, histogramy i inne wykresy.

Analiza sprawozdań finansowych

Analiza bilansu

W tabeli 2 przedstawiono podstawowe dane na temat kształtowania się wartości sumy bilansowej w omawianym okresie. Wartość aktywów przedsiębiorstw mleczarskich rosła średnio o 24% rocznie, a więc szybciej niż inflacja w latach 1994–1998. Współczynnik zmienności świadczy o olbrzymim zróżnicowaniu populacji pod względem wartości majątku, przy czym zróżnicowanie to wykazuje dynamikę wzrostową. Rozkład statystyczny tej cechy jest skrajnie prawostronnie asymetryczny. Ze względu na wspomnianą asymetrię – jak wynika z wykresu 1 – zdecydowana większość przedsiębiorstw posiada majątek o wartości poniżej średniej. W tym przypadku większą wartość poznawczą, jako miara tendencji centralnej, ma mediana. Jak widać z wykresu, powiększa się rozziw między drugim a trzecim kwartylem, co świadczy o tym, że 1/4 największych firm odnotowała znacznie wyższe tempo wzrostu wartości majątku niż pozostałe mleczarnie. Daje się zaobserwować (wykres 2) koncentracja majątku – w roku 1998 w rękach zaledwie 20% firm mleczarskich znajdowało się niemal 70% majątku całej branży.

³Wszystkie przedziały są lewostronnie zamknięte.

⁴Współczynnik zmienności (V_s) jest obliczany jako procentowa relacja odchylenia standardowego do średniej arytmetycznej. Jego interpretacja jest następująca:

0% < V_s < 20% – słabe zróżnicowanie populacji,

20% < V_s < 40% – wyraźne zróżnicowanie populacji,

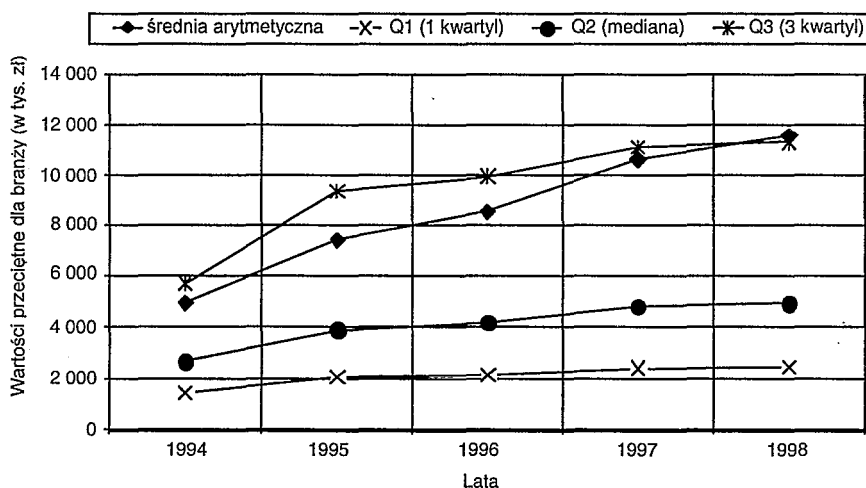
40% < V_s – silne zróżnicowanie populacji.

Tabela 2

Suma bilansowa w latach 1994–1998 (dane w tys. zł)

Miara	Lata				
	1994	1995	1996	1997	1998
Średnia arytm.	4 930	7 427	8 555	10 645	11 570
Vs (wsp.zm.) (%)	139	128	147	175	195
Q1 (1 kwartyl)	1 381	2 019	2 061	2 392	2 460
Q2 (mediana)	2 628	3 890	4 143	4 812	4 926
Q3 (3 kwartyl)	5 729	9 331	9 959	11 119	11 323

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

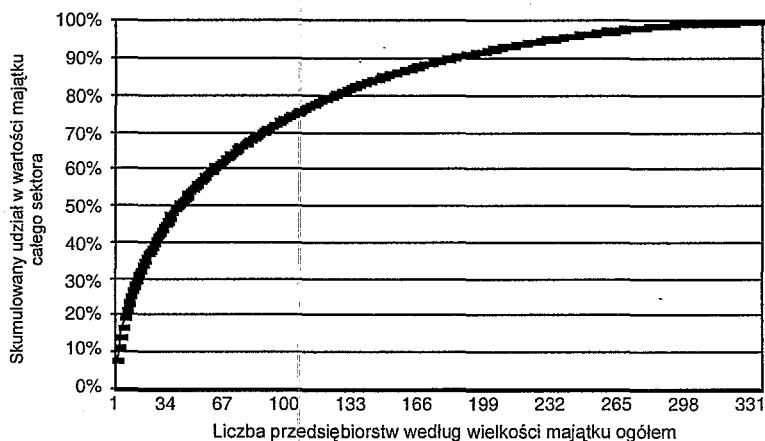
Wykres 1

Majątek ogółem w latach 1994–1998 – średnia i miary pozycyjne

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Jak już wspomniano, wartość aktywów ogółem wzrastała średnio o 24% rocznie. Warto przyrzeć się, w jaki sposób na ten wzrost wpływały główne składniki majątkowe. Tabela 3 odzwierciedla dynamikę majątku trwałego i obrotowego oraz ich udział w majątku ogółem. Można zaobserwować – wyraźny na tle późniejszego wolnego wzrostu – skok wartości majątku trwałego pomiędzy 1994 a 1995 rokiem. Skok ten wynikał z aktualizacji wyceny środków trwałych, do której obligowało rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1995 r. W następnych dwóch latach

szybciej niż wartość majątku trwałego rosła wartość majątku obrotowego. W 1998 roku odnotowano niewielką dynamikę zarówno stałych, jak i bieżących aktywów. W rezultacie średni udział majątku obrotowego w aktywach ogółem wzrósł z 39% do 42% w badanym okresie.

Wykres 2

Krzywa Pareto dla wielkości majątku ogółem w 1998 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3

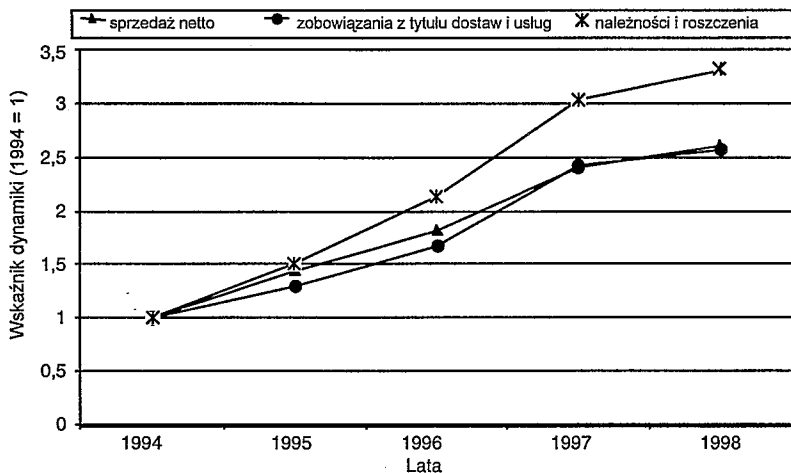
Przeciętne wartości składników majątkowych i ich dynamika w latach 1994–1998

Wyszczególnienie	1994	1995	1996		1997		1998		
	śred.	śred.	96/95	śred.	96/95	śred.	96/95	śred.	96/95
Majątek trwały	3154	5082	161%	5481	108%	6282	115%	6958	111%
Majątek obrotowy	1774	2297	129%	3041	132%	4323	142%	4577	106%
– zapasy	686	1036	151%	1209	117%	1690	140%	1873	111%
– należności	674	1010	150%	1443	143%	2043	142%	2227	109%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jeśli pójdziemy krok dalej w analizie struktury majątku, to zauważymy (tab. 3), że dynamika wartości aktywów obrotowych była uwarunkowana w znacznej mierze wysokim tempem wzrostu wartości należności. Powstaje zatem pytanie: na ile wysoka dynamika stanu należności była uwarunkowana wzrostem wielkości sprzedaży? W tym celu porównano tempo wzrostu tych dwóch wielkości (wykres 3). Można zaobserwować, że w czasie, gdy wskaźnik dynamiki wartości sprzedaży produktów osiągnął pułap około 250%, dynamika

wzrostu należności i roszczeń wyniosła około 330%. Wynika stąd wniosek, że przemysł mleczarski jest zmuszony akceptować coraz dłuższe terminy płatności należności. Świadczy to o dużej sile przetargowej odbiorców oraz o nasileniu konkurencji między przedsiębiorstwami przetwórstwa mleka.

Wykres 3

Porównanie dynamiki sprzedaży netto, należności i zobowiązań krótkoterminowych w latach 1994–1998

Analiza dynamiki i struktury majątku byłaby niepełna bez odniesienia do źródeł jego finansowania. Dynamikę pasywów przedstawiono w tabeli 4. Kapitał własny wykazuje znikomą dynamikę, nie licząc okresu 1994–1995, kiedy to wyraźnie wzrósł w konsekwencji wspomnianej aktualizacji wyceny środków trwałych. Daje się zaobserwować wzrost udziału zobowiązań w strukturze pasywów. W badanym pięcioleciu wzrósł on średnio z 39 do 47%. Zwraca przy tym uwagę dynamiczny przyrost wartości zobowiązań krótkoterminowych. Jest on zrozumiały, zważywszy na znaczne w tym czasie powiększenie majątku obrotowego. Dominującą pozycję w strukturze zobowiązań krótkoterminowych zajmują zobowiązania z tytułu dostaw i usług (tab. 4). Świadczy to o znacznym stopniu finansowania środków obrotowych mleczarstwa przez rolników. Jednakże kiedy spojrzymy na tę strukturę w ujęciu dynamicznym – zauważymy, że zobowiązania krótkoterminowe rosły szybciej niż zobowiązania wobec dostawców. Było to możliwe przede wszystkim dzięki zaciągnięciu krótkoterminowych kredytów bankowych. Biorąc pod uwagę niską rentowność branży (o czym będzie dalej mowa), należy uznać ten fakt za niepokojący.

Tabela 4

Przeciętne wartości składników pasywów i ich dynamika w latach 1994–1998

Wyszczególnienie	1994	1995	1996		1997		1998		
	śred.	śred.	95/94	śred.	96/95	śred.	97/96	śred.	98/97
Kapitały własne	2892	4818	167%	5246	109%	5975	114%	6180	103%
Zobow. długoterm.	564	728	129%	941	129%	1181	126%	1366	116%
Zobow. krótkoterm.	1348	1784	132%	2263	127%	3361	149%	3917	117%
– zobow. wobec dost.	835	1087	130%	1402	129%	2022	144%	2146	106%
– kredyty krótkoterm.	106	220	208%	318	145%	659	207%	941	143%

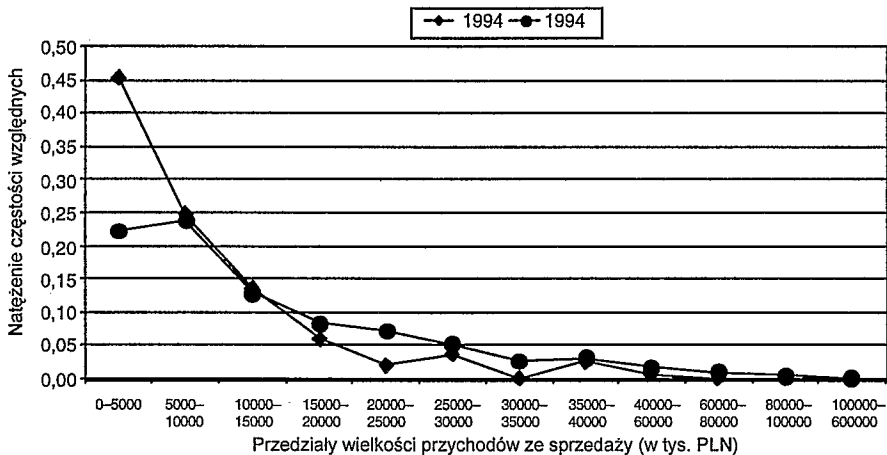
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Na wykresie 3 porównano dynamikę sprzedaży netto i zobowiązań z tytułu dostaw i usług. Jak widać, te dwie wielkości rosną w zbliżonym tempie. Tak więc stan zobowiązań wobec dostawców przemysłu mleczarskiego rośnie wolniej niż stan należności od jego odbiorców, w związku z czym był on zmuszony w coraz większym stopniu finansować majątek obrotowy krótkoterminowymi kredytami bankowymi.

Analiza rachunku zysków i strat

W tabeli 5 przedstawiono dane na temat przychodów i kosztów ogółem. Wielkość przychodów rosła średnio o 27,6% rocznie, a więc nie tylko szybciej niż inflacja, ale i szybciej niż wartość majątku w analizowanym okresie. Świadczy to o nieznacznym zwiększeniu rotacji aktywów. Współczynniki zmienności wskazują na wielkie zróżnicowanie populacji pod względem wielkości przychodów i kosztów, przy czym zróżnicowanie to wykazuje dynamikę wzrostową. Wśród przychodów ogółem dominują przychody ze sprzedaży produktów. Rozkład statystyczny przychodów ze sprzedaży produktów jest skrajnie prawostronnie asymetryczny, przy czym asymetria nieznacznie zmniejszyła się w badanym okresie (wykres 4).

Jak wynika z wykresu 5, większość przedsiębiorstw realizuje obroty artykułami mleczarskimi znacznie poniżej średniej. Podobnie jak w przypadku wielkości majątku, również i tu zwraca uwagę powiększający się rozrzew pomiędzy 2 a 3 kwartylem. Tak więc najwyższa dynamika wartości sprzedaży produktów i posiadanego majątku dotyczy 25% największych mleczarni.

Wykres 4

Rozkład przychodów ze sprzedaży produktów w latach 1994 i 1998

Źródło: Obliczenia własne za podstawie danych GUS.

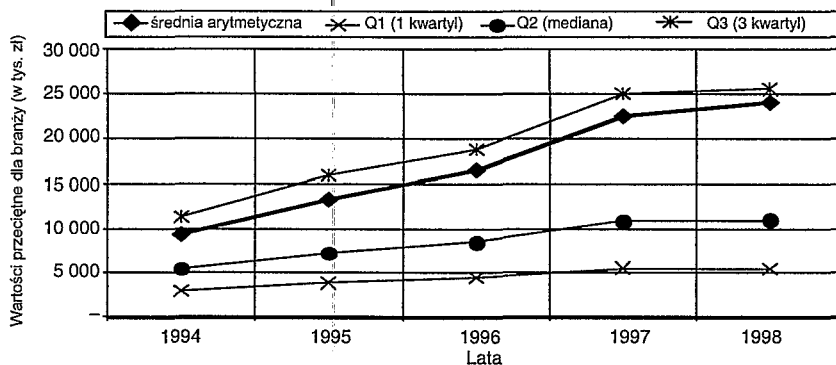
Tabela 5

Przychody i koszty ogółem w latach 1994–1998 (dane w tys. zł)

Pozycja	Miara	Lata				
		1994	1995	1996	1997	1998
Przychody ogółem	średnia arytm.	11 106	16 261	20 521	27 224	29 438
	Vs (wsp. zm.)	105%	122%	142%	160%	174%
	Q1 (1 kwartył)	3 965	5 381	6 351	7 443	7 626
	Q2 (mediana)	7 193	9 595	11 695	14 137	15 020
	Q3 (3 kwartył)	13 542	19 311	23 561	30 454	31 488
Koszty ogółem	średnia arytm.	10 967	16 233	20 284	26 640	29 132
	Vs (wsp. zm.)	103%	120%	133%	147%	159%
	Q1 (1 kwartył)	3 979	5 402	6 561	7 257	7 763
	Q2 (mediana)	7 205	9 916	11 607	13 989	15 196
	Q3 (3 kwartył)	13 273	19 720	23 383	30 854	32 117

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie z regułą Pareto daje się zaobserwować, że większość obrotów jest realizowana przez stosunkowo niewielką grupę przedsiębiorstw (w 1998 r. 20% mleczarni miało 60% udział w obrotach branży). Przy czym trzeba zaznaczyć, że stopień koncentracji udziałów w rynku powiększa się w badanym okresie.

Wykres 5

Przychody ze sprzedaży produktów w latach 1994–1995 – średnia i miary pozycyjne

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Analiza wskaźnikowa

Analiza wskaźników rentowności

Dane na temat kształtowania się wybranych wskaźników rentowności w badanym okresie przedstawia tabela 6. Analiza tych danych wskazuje na niską przeciętną rentowność działalności mleczarskiej, przy czym wykazuje ona tendencję spadkową we wszystkich trzech badanych przekrojach. Należy jednak pamiętać o olbrzymim zróżnicowaniu branży pod względem analizowanej cechy, o którym świadczą parametry współczynnika zmienności, co widać na wykresie 6. Daje się zaobserwować niekorzystna tendencja przesunięcia rozkładu w lewo, co jest związane z sygnalizowanym już stopniowym wzrostem liczby przedsiębiorstw ponoszących straty. Charakterystyczne, że mimo tak dużego zróżnicowania, środkowe 50% populacji wykazuje rentowność netto majątku oscylującą wokół zera. Z wyjątkiem stosunkowo korzystnego roku 1997 i tak niska rentowność jeszcze bardziej maleje.

Tabela 6
Wybrane wskaźniki rentowności w latach 1994–1998 (w %)

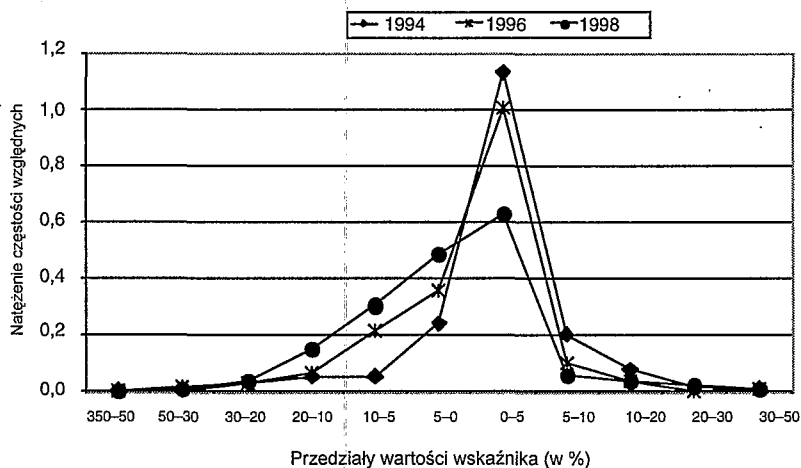
Pozycja	Miara	Lata				
		1994	1995	1996	1997	1998
Rentowność brutto majątku*	średnia arytm.	3,3	-1,3	-1,8	1,1	-4,5
	Vs (wsp. zm.)	429,0	1534,0	836,5	1521,0	503,0
	Q1 (1 kwartyl)	-0,2	-3,0	-4,2	-1,2	-8,5
	Q2 (mediana)	2,7	0,7	0,5	1,0	-1,2
	Q3 (3 kwartyl)	7,7	3,3	2,3	3,7	1,0
Rentowność netto majątku	średnia arytm.	0,5	-2,5	-2,9	0,3	-5,2
	Vs (wsp. zm.)	2579,0	767,0	448,9	4947,0	426,0
	Q1 (1 kwartyl)	0,1	-2,7	-4,6	-1,2	-8,3
	Q2 (mediana)	1,0	0,2	0,2	0,4	-1,2
	Q3 (3 kwartyl)	3,9	1,7	1,2	2,1	0,5
Zyskowność kapitału własnego	średnia arytm.	-3,3	-14,3	-4,9	-3,5	-2,7
	Vs (wsp. zm.)	1822,0	945,0	2554,0	2052,0	10894,0
	Q1 (1 kwartyl)	0,1	-4,2	-6,4	-2,1	-16,9
	Q2 (mediana)	1,7	0,4	0,3	0,7	-2,4
	Q3 (3 kwartyl)	6,5	2,7	2,0	4,1	0,8

*Wskaźnik ten jest liczony jako procentowa relacja zysku brutto na działalności gospodarczej do sumy aktywów.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Analiza wskaźników płynności

W tabeli 7 przedstawiono dane na temat wskaźników płynności. Jeżeli chodzi o wskaźnik bieżącej płynności, to przeciętnie rzecz biorąc mleczarnie osiągają normatywny poziom tego wskaźnika [2]. Nieco gorzej wygląda sytuacja w przypadku tzw. mocnego testu, ale i tu możemy określić przeciętny jego poziom jako wystarczający. Oczywiście występują odchylenia od wartości przeciętnych. Jeśli spojrzymy na wykres 7, to zauważymy, że niewielką część firm (ok. 10%) charakteryzuje nadpłynność finansowa. Analiza tej grupy przedsiębiorstw na tle całej branży wykazała, że ich nadpłynność wynika przede wszystkim ze znacznie wyższego, niż typowy, stopnia zamrożenia kapitału własnego w finansowaniu majątku obrotowego. Mleczarnie te charakteryzowały się także zdecydowanie wyższym stanem środków pieniężnych.

Wykres 6

Rozkład wskaźnika rentowności netto majątku w latach 1994, 1996 i 1998

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Na wykresie 7 widać także, że pewna grupa mleczarni wykazuje zbyt niski poziom płynności. Złożyły się na to dwa czynniki: relatywnie niski udział środków obrotowych w aktywach ogółem i zdecydowanie niższy, niż przeciętnie, stopień finansowania aktywów kapitałem własnym. Czynniki te powodują, że zobowiązaniami bieżącymi w przedsiębiorstwach tych finansuje się nie tylko środki obrotowe, ale także znaczną część (niemal 40%) majątku trwałego. Nie oznacza to jednak, że wszystkie te mleczarnie stoją w obliczu permanentnego

Tabela 7

Wskaźniki płynności w latach 1994–1998

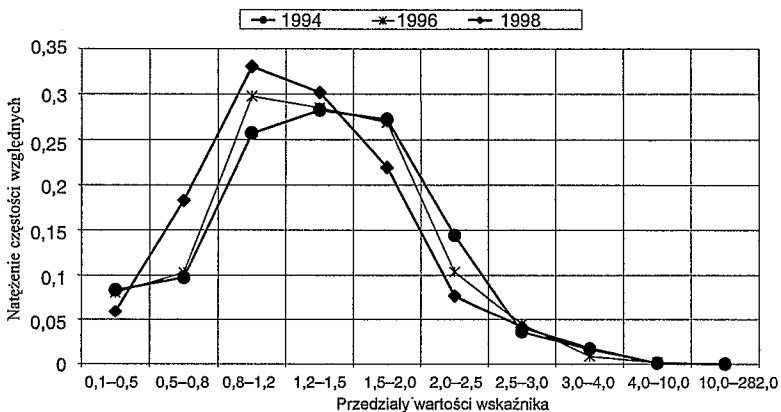
Pozycja	Miara	Lata				
		1994	1995	1996	1997	1998
Wskaźnik bieżącej płynności	średnia arytm.	1,7	1,4	1,7	1,4	2,5
	Vs (wsp. zm.)	148%	66%	188%	63%	623%
	Q1 (1 kwartył)	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0
	Q2 (mediana)	1,5	1,3	1,4	1,3	1,3
	Q3 (3 kwartył)	2,0	1,6	1,9	1,7	1,8
Wskaźnik szybki (mocny test)	średnia arytm.	1,1	0,9	1,2	0,9	1,9
	Vs (wsp. zm.)	221%	77%	280%	89%	798%
	Q1 (1 kwartył)	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5
	Q2 (mediana)	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
	Q3 (3 kwartył)	1,2	1,0	1,2	1,1	1,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

zagrożenia utratą zdolności płatniczej, a w konsekwencji upadłością. Należy tutaj pamiętać, że na ogół większość zobowiązań krótkoterminowych stanowią zobowiązania wobec dostawców – rolników. Rolnicy są często zmuszeni godzić się na długotrwałe zaleganie z opłatami za dostarczone mleko, kredytuując w ten sposób branżę mleczarską [3]. Nie należy z tego tytułu oczekiwać większych zagrożeń, gdyż rolnicy wolą tolerować taką sytuację niż utracić możliwość zbytu. Jednakże warto wiedzieć, że część z tych przedsiębiorstw w znacznym stopniu korzysta z kredytów obrotowych, co (wziąwszy pod uwagę ich słabą w większości rentowność) może stanowić zagrożenie niewypłacalnością.

Analiza wskaźników zadłużenia

Dane na temat wybranych wskaźników zadłużenia przedstawia tabela 8. Biorąc pod uwagę standardy zachodnie, przeciętna wielkość wskaźnika ogólnego zadłużenia nie jest nadmiernie wysoka [2]. Jednakże w polskich realiach, w sytuacji drogiego kredytu, poziom tego wskaźnika można uznać za wysoki. Należy tutaj przypomnieć, że gros ogólnego zadłużenia (przeciętnie 80% w 1998 r.) stanowią zobowiązania krótkoterminowe, a większość z nich (średnio niemal 60% w 1998 r.) przypada na zobowiązania wobec dostawców, które są głównym (i wygodnym dla mleczarstwa) źródłem kredytowania środków obrotowych. Oprócz nich źródłami kapitału obrotowego były inne zobowiązania krótkoterminowe oraz zobowiązania długoterminowe (głównie kredyty bankowe). Jak to obrazuje wykres 8, poziom ogólnego zadłużenia (mimo już dość wysokiego pułapu) wyraźnie powiększa się w badanym okresie.

Wykres 7

Rozkład wskaźnika bieżącej płynności w latach 1994, 1996 i 1998

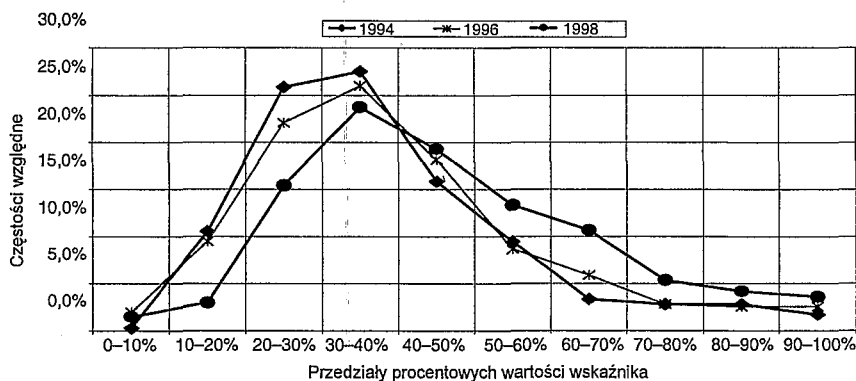
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 8

Wybrane wskaźniki zadłużenia w latach 1994–1998 (w %)

Pozycja	Miara	Lata				
		1994	1995	1996	1997	1998
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	średnia arytm.	38	35	39	42	46
	Vs (wsp. zm.)	46	52	48	44	43
	Q1 (1 kwartyl)	26	22	26	30	32
	Q2 (mediana)	34	31	35	38	42
	Q3 (3 kwartyl)	45	42	47	51	58
Wskaźnik długoter. zadłużenia kapitału własnego	średnia arytm.	45	45	143	51	75
	Vs (wsp. zm.)	510	656	1022	518	495
	Q1 (1 kwartyl)	0	0	0	0	1
	Q2 (mediana)	6	5	9	12	12
	Q3 (3 kwartyl)	17	15	21	25	27

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wykres 6

Rozkład wskaźnika ogólnego zadłużenia w latach 1994, 1996 i 1998

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wspomniany już wzrost obrotów oraz wydłużanie się okresu spływu należności wywołały zwiększone zapotrzebowanie na kapitał obrotowy. Spowodowało to wzrost ogólnego zadłużenia, w tym szczególnie niepokojący (zważywszy na niską rentowność branży) gwałtowny wzrost średniego poziomu obrotowych kredytów bankowych (dziewięciokrotny w badanym pięcioleciu).

Jeżeli chodzi o poziom wskaźnika długoterminowego zadłużenia kapitałów własnych, to jest on bardzo zróżnicowany, o czym świadczy bardzo wysoki współczynnik zmienności. Ta wysoka dyspersja wynika przede wszystkim ze zróżnicowania czwartej ćwiartki badanej populacji – pozostałe 75% przedsiębiorstw (poniżej 3 kwartyła) nie wykazuje dużego różnicowania. Jest to związane ze znaczną asymetrią prawostronną. Istnieje niewielka grupa mleczarni o bardzo niskiej wartości kapitału własnego, stąd też omawiany wskaźnik osiąga bardzo wysoki pułap w tej grupie i zawyża średnią dla branży, która plasuje się znacznie powyżej 3 kwartyła. Biorąc pod uwagę powyższe zastrzeżenia można stwierdzić, że przeciętnie rzecz biorąc wskaźnik ten nie jest zbyt wysoki. Należy jednak zauważyć, że, z wyjątkiem niezbyt licznej grupy przedsiębiorstw o wystarczającym poziomie rentowności, korzystanie z kredytów bankowych pogarsza sytuację finansową mleczarni.

Podsumowanie i wnioski

Mimo istnienia pewnych obszarów pozytywnych (m.in. realny wzrost wartości sprzedaży, niezły poziom płynności), kondycję finansową mleczarstwa można określić jako słabą. Analiza dynamiczna wskazuje, że pogorszyła się ona jeszcze w badanym okresie. Przeprowadzona dotychczas analiza pozwala wysnuć następujące wnioski na użytek dalszych etapów badań:

- Przemysł mleczarski można określić mianem sektora rozproszonego⁵. Jednakże stopień koncentracji w branży stopniowo wzrasta, w wyniku czego struktura sektora powoli ewoluuje od konkurencji monopolistycznej w kierunku oligopolistycznej.
- Natężenie konkurencji wyznaczane przez łączne oddziaływanie „pięciu sił” jest w sektorze bardzo wysokie, o czym świadczy mierna kondycja finansowa tego przemysłu, a zwłaszcza bardzo słaba rentowność.
- Tempo wzrostu należności znacznie przewyższa tempo wzrostu sprzedaży produktów, co wskazuje na dużą siłę przetargową nabywców i intensywną rywalizację między mleczarniami.

⁵Wprawdzie ze statystycznego punktu widzenia możemy mówić o koncentracji majątku i wartości sprzedaży w badanej populacji (np. 20% mleczarni realizuje 60% obrotów sektora), to zgodnie z optyką marketingową sektor mleczarski należy uznać za rozproszony. Według Portera, sektor rozproszony to taki, w którym łączny udział w rynku czterech największych przedsiębiorstw jest niższy od 40% [1]. W analizowanej branży udział ten nie przekracza 20%.

- Mleczarnie dysponują pewną siłą przetargową względem dostawców⁶, o czym świadczy ich wysoki udział w finansowaniu majątku obrotowego.

Literatura

- [1] PORTER M.E.: *Strategia konkurencji. Metody analizy sektorów i konkurentów*. PWE, Warszawa 1998.
- [2] SIERPIŃSKA M., JACHNA T.: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. PWN, Warszawa 1997.
- [3] SMOLEŃSKI Z.: *Stan i perspektywy przetwórstwa mleka*. IERiGŻ, Warszawa 1997.
- [4] SOBCZYK M.: *Statystyka*. PWN, Warszawa 1997.
- [5] SZNAJDER M.: *Ekonomia mleczarstwa*. Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 1999.

Financial Standing of Dairy Enterprises in Poland during the Years 1994 to 1998

Abstract

The paper examines financial performance of enterprises operating in dairy sector over the 1994–1998 period.

During the five years under consideration, significant changes have occurred both in the average size and structure of the assets and liabilities. Along with an average increase in assets, the portion of working assets and current liabilities in total assets and liabilities has risen. It was observed that average annual dynamics of the sector's turnover was higher in comparison with the inflation rate but costs were growing faster than revenues. It is also worth to point out that the most rapid growth in the assets and turnover was noted in the case of the largest dairy enterprises.

Among the balance sheet and financial statement analysis, indicators of

⁶Mówienie o sile przetargowej w relacji rolnik – mleczarnia może wydawać się kontrowersyjne w sytuacji, gdy większość przedsiębiorstw mleczarskich to podmioty spółdzielcze. Jednakże w sytuacji zaniku więzi spółdzielczych (efekt kilkudziesięciu lat fikcji spółdzielczości w PRL), w obliczu trudności finansowych, całkiem realny staje się konflikt interesów pomiędzy rolnikami a zarządami spółdzielni (por. [5]).

Among the balance sheet and financial statement analysis, indicators of dairy business profitability and performance were analysed. The following were taken into consideration: liquidity ratio, debt ratio and profitability ratio.

The study results indicate that the most dairies faced liquidity ratios at the level slightly below the optimal one. Furthermore, the rise in the level of debt ratios was observed and surprisingly the rising portion of expensive short-term credits in assets financing. An average profitability of the sector was around zero. The lowest profitability was noticed in 1998, when 60 per cent of dairies generated losses.

Referring to Porter's statement that average profitability reflects competitiveness of the sector, one can say that the dairy industry in this respect is in unfavourable position.